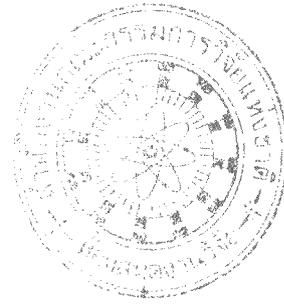

เอกสารและงานวิจัย

การศึกษาเอกสารหรือการทบทวนวรรณกรรม ก็เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมเนื้อหา

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม
2. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนปฏิบัติการด้านศิลปกรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เครื่องสังคโลก
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากเนื้อหาดังกล่าว เป็นการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการศึกษา เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

ชาติไทยเป็นชาติที่มีมรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติหลายประการ ที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงศักดิ์ศรีของชาติ เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจและสังคม อันจะเป็นผลให้เกิดการพัฒนาและความมั่นคง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศชาติ ฉะนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนในชาติควรได้ร่วมมือกันทำนุบำรุงรักษา ส่งเสริมและเผยแพร่ให้ดำเนินไปอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2513 : 1) เพื่อให้วัฒนธรรมของชาติ ได้คงอยู่สืบไป อีกนานเท่านาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาท ไว้ว่า

“...งานด้านการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมนั้นเป็นงานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุและองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่นทั้งหมด และเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป...” (กรมศิลปากร อ้างโดย จิรวัดน์ พิระสันต์. 2549 : 51)

ในแนวทางในการศึกษาส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. 2539 ตามนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ 3 ลักษณะคือ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2529 : 5 - 6)

1. วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐานและเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความสามัคคีกลมเกลียวและความเป็นปึกแผ่นในหมู่ประชาชน วัฒนธรรมจะช่วยชักนำให้คนประพฤติดี ปฏิบัติธรรม และพร้อมที่จะเผชิญชีวิตร่วมกันบนดินแดนเดียวกันทั้งในยามสุขและยามทุกข์

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
 กรุงเทพมหานคร
 วันที่ 17 กรกฎาคม 2561
 เลขที่ 237235
 ลงนามโดย.....

2. วัฒนธรรมเป็นกรอบและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จึงถือได้ว่าวัฒนธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกของสังคม ซึ่งอาจจะช่วยป้องกัน และแก้ไขปัญหาลดลงที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกและของสังคมได้

3. วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เป็นลักษณะเด่นประจำชาติหรือประจำหมู่คณะ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันอันจะทำให้บังเกิดความรักสามัคคีกัน และจะส่งผลต่อการรวมพลังของหมู่คณะและธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ

ความหมายของวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535: 3 - 7) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ในเมื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่และมีแง่มุมต่าง ๆ ให้พิจารณาอย่างซับซ้อน เรื่องของวัฒนธรรมจึงพลอยมองได้หลายแง่มุม ไปด้วยดังจะเห็นได้ว่าทุกวันนี้มีผู้ให้ความหมายคำว่า

วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความจริงของงามที่สังคมนั้น ๆ ได้ทำไว้หรือได้สั่งสมมา

วัฒนธรรม คือ ผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะและพุทธิปัญญาทุกแขนง

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีตกทอดมาจากบรรพบุรุษ

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่ดีมีค่าแสดงรสนิยมของผู้ดีหรือชนชั้นสูงที่มีการศึกษาและฐานะดี

ในเอกสารหลักที่พิมพ์เผยแพร่โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติก็แสดงความหมายของวัฒนธรรมไว้ต่างกัน เช่น

วัฒนธรรม เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติและการแสดงออก ซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535 : 4)

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534 : 1)

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนในชุมชนและในสังคมโดยส่วนรวมซึ่งกินความรวมถึงทั้งสังคมวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมมิใช่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่หยุดนิ่งแต่เปลี่ยนแปลงมีพลวัตตลอดเวลา โดยวัฒนธรรมมุ่งความอยู่ดีมีสุขของคนและสังคมโดยส่วนรวม วัฒนธรรมจึงต้องเชื่อมโยงระหว่างสภาพตนเองต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและสภาพรอบโลก ต้องเชื่อมโยงระหว่างความรู้ด้านต่าง ๆ ทั้งมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และต้องเชื่อมโยงระหว่างคนกับธรรมชาติ วัฒนธรรมจะพัฒนางอกงามได้ต้องอาศัยความเชื่อมโยงและ

ความเข้าใจในความหลากหลาย ความแตกต่าง และจุดร่วมของวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมของชาติและวัฒนธรรมของโลกซึ่งมีวิวัฒนาการและมีความเปลี่ยนแปลง มีพลวัตที่ไม่หยุดนิ่ง การประสาน เชื่อมโยงและถักทอชีวิตของคนและชุมชนต่าง ๆ รอบโลกและกับธรรมชาติเท่านั้นที่จะทำให้การพัฒนายั่งยืนได้ (สิปปนนท์ เกตุทัต, อ้างโดยจิรวัดน์ พิระสันต์, 2549 : 55)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2530 : 746) ก็ได้นิยามความหมายของวัฒนธรรมไว้เป็น 4 นัย ดังนี้ 1) สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ 2) วิถีชีวิตของหมู่คณะ 3) ลักษณะที่แสดงถึงความถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน และ 4) พฤติกรรมและสิ่งทีคนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและร่วมใจอยู่ในหมู่พวกของตนควรตั้งข้อสังเกตไว้ ณ ที่นี้ว่า พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (อ้างโดยจิรวัดน์ พิระสันต์, 2549 : 151) เมื่อคราวแสดงปาฐกถาพิเศษ 100 ปี พระยาอนูมานราชชน เรื่อง “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” ก็ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมไว้เป็นหลายนัยอย่างน่าพิจารณา ดังนี้

วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้

วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้น ๆ ได้ทำไว้หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้

วัฒนธรรมเป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมาและเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้น ๆ

ความหมายของวัฒนธรรมดังกล่าวมาแสดงไว้ข้างต้น แม้จะดูแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้างก็ล้วนมีคุณค่าในตัวเองในการชี้ให้เห็นแง่มุมต่าง ๆ ของวัฒนธรรม จึงยังคงมีผู้ใช้อยู่ทุกความหมาย ประเด็นความสำคัญของเรื่องนี้จึงมิได้อยู่ในการหาข้อยุติเกี่ยวกับความหมายของวัฒนธรรมเพราะเป็นเรื่องที่ไม่สามารถจะกระทำได้และไม่จำเป็นต้องกระทำ ดังที่ศาสตราจารย์ ดร.พัทยา สายหู ก็เคยตั้งข้อสังเกตไว้แล้วว่า “สภาพการใช้ความหมายที่ต่างกันของคำว่า “วัฒนธรรม” มีทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศทุกแห่งหนและทุกวงการ” สิ่งทีพึงกระทำก็คือ ต้องศึกษาและทำความเข้าใจความหมายอันหลากหลายของวัฒนธรรมอย่างรอบคอบกับต้องสามารถจับสาระสำคัญของวัฒนธรรมให้จงได้ ซึ่งศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ก็ได้กรุณาสรุปนำทางไว้ให้แล้วว่า “ไม่ว่าเราจะนิยามวัฒนธรรมกันอย่างวิจิตรพิสดารหรือลึกลับซึ่งอย่างไรก็ตาม แก่นสารจริง ๆ ของเรื่องทั้งหมดก็คือชีวิตคนนั่นเอง” พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ดังได้ยกมาแสดงไว้แล้วข้างต้น ผนวกเข้ากับทัศนะอันลุ่มลึกของศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ที่ว่า “วัฒนธรรมคือวิถีดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นความเจริญงอกงามของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการแสดงออกและการสื่อความหมายของความรู้สึกลึกซึ้งของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มชน เป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์ที่เห็นได้ทั้งใน

รูปธรรมและนามธรรม และแน่นอนที่สุดวัฒนธรรมเป็นผลแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติและเทคโนโลยีทั้งปวง” (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535 : 5)

ในงานวิจัยนี้ใช้ความหมายของวัฒนธรรมในเชิงชีวิตวัฒนธรรมซึ่งเป็นองค์รวมของวิถีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างสรรค์และสั่งขึ้น ในความพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนพลังที่อยู่เบื้องหลังศิลปะ และวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ ซึ่งจะมีความหลากหลายและซับซ้อนแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็มีพลังเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ ด้วยการผลิตใหม่ของชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของเงื่อนไขและบริบทของสภาวะแวดล้อม ตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535 : 6) ได้เสนอไว้ดังนี้

ความหมายทั่วไป วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรู้คิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจซาบซึ้ง ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยศึกษาวัฒนธรรมในฐานะองค์รวม ซึ่งประกอบด้วยระบบใหญ่ ๆ อย่างน้อย 3 ระบบ ซ้อนรวมกันอยู่อย่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงตามที่ อานันท์ กาญจนพันธุ์ อ้างโดย จิรวัดน์ พิระสันต์, 2551 : 60) เสนอไว้ดังนี้

1. ระบบคุณค่า ซึ่งหมายถึง คีลธรรมของส่วนรวม และจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มักแสดงออกในรูปของจักรวาลความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความอุดมสมบูรณ์ และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติ บนพื้นฐานของการเคารพต่อส่วนรวม และเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง ในสังคมที่เป็นจริงจะเห็นระบบค่านี้นี้ในรูปของศาสนา และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ

2. ระบบภูมิปัญญา ซึ่งครอบคลุมวิถีคิดของสังคม โดยเฉพาะการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อม มักปรากฏให้เห็นในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านทางองค์กรทางสังคมในท้องถิ่นเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม นอกจากนั้นยังสามารถเห็นได้จากแบบแผนของความสัมพันธ์ทางสังคม

3. ระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิของความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่จะเสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชนหรือสังคมท้องถิ่น เพื่อ

เป็นพลังในการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิิดใหม่ และถ่ายทอดภูมิปัญญา ในการพัฒนาสังคมให้ เป็นไปตามหลักของศีลธรรมที่เคารพความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรม และความยั่งยืนของชนชาติ นอกจากนั้นอุดมการณ์อำนาจนั้นยังจะแสดงถึงศักยภาพของชุมชนในการผลิตใหม่ของความเป็นชุมชนเพื่อรักษาความเป็นอิสระของตนเอง เมื่อต้องเผชิญหน้ากับการครอบงำจากภายนอก เพราะอุดมการณ์อำนาจนั้นเป็นระบบสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นชุมชน ท้องถิ่น เพศ หรือชาติพันธุ์ ซึ่งสามารถเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาและศึกษามิติทางวัฒนธรรมในความหมายที่รวมถึงองค์ประกอบ 3 ส่วนด้วยกัน คือส่วนแรก ความหมายของวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง คุณค่าของความเป็นมนุษย์ จารีต กฎเกณฑ์ที่หลากหลายและอำนาจของชุมชนท้องถิ่น ส่วนที่สอง ระบบคิดทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง วิธีคิดแบบองค์รวม ที่มองความเชื่อมโยงอย่างมีบริบทและเงื่อนไขโดยไม่แยกส่วนต่าง ๆ ออกจากกันอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้เพื่อการวิเคราะห์และค้นหาหลักการที่อยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์ต่าง ๆ ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับคุณค่า กฎเกณฑ์ และอำนาจของชุมชนที่เป็นพลังสำคัญของชุมชนในการสร้างสรรค์และผลิตใหม่

ส่วนที่สาม กระบวนการทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง การเคลื่อนไหวเพื่อเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่และปรับตัวของชุมชนท้องถิ่น ภายใต้บริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ในขณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ชุมชนต้องคิดค้นและแสวงหาทิศทางการพัฒนาที่หลากหลาย เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และการเคารพหลักการของวัฒนธรรมอื่น กระบวนการทางวัฒนธรรมนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา

เมื่อพิจารณาจากธรรมชาติและลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น ในงานวิจัยนี้ได้สรุปกระบวนการทางวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

1. กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmittion) เนื่องจากสังคมสามารถส่งสมประสพการณ์และความรู้ต่างๆ ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมก็เกิดจากการเรียนรู้ที่สังคมสามารถจะถ่ายทอดประสพการณ์และความรู้ต่างๆ ไปยังสมาชิกของสังคม ดังนั้น การดำเนินงานวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องใช้กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมในการดำเนินงานด้วย

2. กระบวนการสังสรรค์ทางวัฒนธรรม (acculturalation) เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมเปิดที่มีการติดต่อสื่อสารกัน ในกระแสโลกาภิวัตน์ จึงก่อให้เกิดการหลั่งไหลของวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้ามาในสังคมไทย ก่อให้เกิดการแพร่กระจายและการรับวัฒนธรรมต่างๆ เข้ามาในสังคมไทยด้วย

3. กระบวนการปรับปรนทางวัฒนธรรม (cultural adaptation) เนื่องจากวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นในการดำเนินงานวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องใช้กระบวนการปรับปรนทางวัฒนธรรมในการดำเนินงานด้วย

ประเภทของวัฒนธรรม

นักสังคมวิทยาได้จำแนกวัฒนธรรมเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวัตถุ (material culture) ได้แก่ วัตถุอันเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ ตลอดจนผลในทางศิลปกรรมของมนุษย์

2. วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ (non-material culture) ได้แก่ อุดมการณ์ ค่านิยม แนวความคิด ความเชื่อ ความสนใจ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ซึ่งเป็นนามธรรมไม่สามารถมองเห็นได้ อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า วัฒนธรรมทางจิตใจ

วัฒนธรรมทั้งสองประเภทย่อมต้องสัมพันธ์กันจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะไม่สมบูรณ์ ถ้าวัฒนธรรมของชาติใดหนักไปในประเภทใดประเภทหนึ่งเกิดความไม่สมดุลกัน ถ้าเจริญไปในทางวัตถุเกินไปแต่ทางจิตใจไม่เจริญก็จะกลายเป็นความหายนะ แต่ถ้าเจริญทางจิตใจเกินไปทางวัตถุไม่เจริญก็เป็นเรื่องของการตัดขาดจากสังคม เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภทนี้ จึงต้องสัมพันธ์กันตามส่วนที่เหมาะสมอยู่ในดุลยภาพของแต่ละสังคม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535 : 6) ได้กำหนดไว้ในกาให้ความหมายเชิงปฏิบัติการของวัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ซึ่งก็สอดคล้องกับที่นักสังคมวิทยาได้จำแนกไว้ข้างต้น กล่าวคือ

1. วัฒนธรรมด้านจิตใจ หมายถึง สิ่งที่เป็นรากฐานหรือพื้นฐานของความรู้สึกรู้จักคิดที่โน้มนำให้มนุษย์คิด พูด และทำ ด้วยความรักและความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ยังผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็น ไปด้วยความอบอุ่น ได้แก่ ภูมิปัญญา ความเชื่อ ค่านิยม คุณธรรม อุดมการณ์ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมด้านสังคม หมายถึง ระเบียบแบบแผนแห่งการดำเนินชีวิตที่ช่วยให้มนุษย์อยู่อาศัยและทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความเรียบร้อยงดงาม ได้แก่ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น

3. วัฒนธรรมด้านวัตถุ หมายถึง สิ่งประดิษฐ์และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่แสดงออกซึ่งความประณีตแห่งความรู้สึกรู้จักคิดของมนุษย์ ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องใช้ อาคาร เครื่องประดับตกแต่งศิลปกรรม ตลอดจนผลงานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นต้น โดยวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภทนี้ ย่อมต้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสมและสมดุล

วัฒนธรรมกับการพัฒนา

องค์การสหประชาชาติและองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรม จึงได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2531 - 2540 เป็น “ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม” (WORLD DECADE FOR DEVELOPMENT) โดยได้ขอให้รัฐสมาชิกร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายของทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม

4 ประการ คือ 1) เน้นการใช้มิติวัฒนธรรมในกระบวนการพัฒนา 2) สรรค์สร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานวัฒนธรรม 4) ส่งเสริมความร่วมมือทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ (สมัชชาศิลปวัฒนธรรมไทย สภาผู้แทนราษฎร, ม.ป.ป. : 1) ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2538 : 87 - 88) ได้ชี้ให้เห็นว่าการเน้นความสำคัญของมิติวัฒนธรรมในการพัฒนาเช่นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการตื่นตัวครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นทั่วไปในช่วงนี้ของโลก โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วได้มองเห็นความผิดพลาดและผลร้ายของการพัฒนาที่ผ่านมาว่าถึงแม้จะประสบความสำเร็จที่มีคุณค่าประโยชน์สามารถแก้ปัญหาให้แก่มนุษยชาติได้มากมายก็จริง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่มุ่งความเจริญทางวัตถุ การขยายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเรื่องน่าจนกระทั่งทำให้รู้สึกกันว่าความเจริญนั้นได้มาถึงจุดติดตันแล้ว ถ้าขึ้นดำเนินต่อไปในทิศทางนั้น มนุษยชาติอาจจะถึงกับประสบความพินาศสูญสิ้นไปได้

นักวิชาการและนักพัฒนาจำนวนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนาที่มุ่งเน้นอยู่แต่การบริโภคมากกว่าการสร้างสรรค์สังคมอย่างเป็นระบบพื้นฐานของต้นทุนทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้วผลที่ตามมาก็คือ วัฒนธรรมต้องสูญเสียดั้งเดิมและไม่สามารถเป็นตัวกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อไปได้ในขณะเดียวกันการให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้กว้าง ๆ มักจะไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ เพราะทำให้ขาดความชัดเจน เลื่อนลอย และไร้พลังที่จะต่อสู้สังคม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจความหมายของวัฒนธรรมให้ถ่องแท้และชัดเจนเสียก่อน

ศรีศักร วัลลิโภดม (2536 : 14 - 26) ได้ชี้ให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจวัฒนธรรมในความหมายของ “ศิลปวัฒนธรรม” คือ มองวัฒนธรรมว่าเป็นเพียงรูปของศิลปะและประเพณี ปัญหาสำคัญของการให้ความหมายของวัฒนธรรมในทำนองนี้คือ ทำให้มองเห็นวัฒนธรรมในลักษณะหยุดนิ่ง ล่องลอย และไร้ชีวิตชีวา เพราะขาดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกลุ่มชน ผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมนั้น ซึ่งมักมีพัฒนาการที่เคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังนั้นน่าจะต้องหันมามองวัฒนธรรมในอีกลักษณะหนึ่งที่เรียกว่า “สังคมวัฒนธรรม” หรือ “ชีวิตวัฒนธรรม” เพราะการมองวัฒนธรรมในลักษณะนี้จะกระตุ้นให้เกิดความสนใจวิเคราะห์สังคมและชีวิตของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กับการทำความเข้าใจลักษณะทางวัฒนธรรมที่ต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะแวดล้อมอยู่เสมอ เพราะไม่มีวัฒนธรรมใดอยู่โดดเดี่ยวแต่ต้องสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนหลายชั้นตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับโลก

หากจะพิจารณาความหมายของวัฒนธรรมในเชิงชีวิตวัฒนธรรมแล้ว วัฒนธรรมน่าจะถือได้ว่าเป็นองค์รวมของวิถีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างและสะสมขึ้นมา ในความพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน ตามนัยนี้วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนพลังที่อยู่เบื้องหลังศิลปะและวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ ซึ่งจะมีความหลากหลายและ

ซับซ้อนแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็มีพลังเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ด้วยการผลิตใหม่ของชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมเพื่อปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของเมือง ใจและบริบทของสถานะแวดล้อม

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2538 : 5 - 9) ได้เสนอว่า วัฒนธรรมในฐานะองค์รวมนั้นประกอบด้วยระบบใหญ่ ๆ อย่างน้อย 3 ระบบซ้อนรวมกันอยู่อย่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันคือ

1. ระบบคุณค่า ซึ่งหมายถึง คีลธรรมของส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มักแสดงออกในรูปของจักรวาลความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความอุดมสมบูรณ์และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติบนพื้นฐานของการเคารพต่อส่วนรวมและเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองในสังคมที่เป็นจริง ซึ่งจะเห็นระบบคุณค่านี้ในรูปของศาสนาและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ

2. ระบบภูมิปัญญา ซึ่งครอบคลุมวิถีคิดของสังคม โดยเฉพาะการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อม มักปรากฏให้เห็นในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านทางองค์กรทางสังคมในท้องถิ่นเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานะแวดล้อม นอกจากนั้นยังสามารถเห็นได้จากแบบแผนของความสัมพันธ์ทางสังคม

3. ระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิของความเป็นมนุษย์ซึ่งถือเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่จะเสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชนหรือสังคมท้องถิ่นเพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่ และถ่ายทอดภูมิปัญญา ในการพัฒนาสังคมให้เป็นที่ตามหลักของศีลธรรมที่เคารพความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมและความยั่งยืนของธรรมชาติ นอกจากนั้นอุดมการณ์อำนาจนี้ยังจะแสดงถึงศักยภาพของชุมชนในการผลิตใหม่ของความเป็นชุมชนเพื่อรักษาความเป็นอิสระของตนเองเมื่อต้องเผชิญหน้ากับการครอบงำจากภายนอกเพราะอุดมการณ์อำนาจนี้เป็นระบบสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชุมชน ท้องถิ่น เพศ หรือชาติพันธุ์ซึ่งสามารถเป็นพลังสำคัญในการพัฒนา

ในมิติทางวัฒนธรรม การพัฒนาจึงไม่ใช่มีความหมายเพียงแค่การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นเท่านั้นซึ่งเป็นการมองอย่างกว้าง ๆ ในด้านบวกทิศทางเดียว แต่การพัฒนา หมายถึง การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและสิทธิที่ให้ทุกส่วนของสังคมสามารถกำหนดวิถีชีวิตในความเป็นมนุษย์ของตนเองได้อย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2538 : 32 - 37) ได้เสนอว่า แนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาแท้ที่จริงแล้วไม่ได้ขาดมิติวัฒนธรรม หากแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดทางวัฒนธรรมแบบหยุดนิ่งและตายตัว จึงทำให้มองการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันเท่านั้นซึ่งผิดทั้งข้อเท็จจริงและธรรมชาติของสังคมมนุษย์ อีกทั้งยังแสดงนัยของการครอบงำอย่างเต็มเปี่ยม ดังนั้นจำเป็นต้องเปลี่ยนวิถีคิดและกระบวนการทัศน์ ด้วยการหันมาหาวิถีวัฒนธรรมที่เคลื่อนไหวและมีชีวิตแทนที่เพื่อที่จะได้เข้าใจ

ทางเลือกในการพัฒนาให้มีทิศทางที่หลากหลายมากขึ้นและสามารถกำหนดทางเลือกในการพัฒนาได้สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคมและวัฒนธรรม

ตามนัยดังกล่าว การลงทุนพัฒนาใด ๆ จำต้องมีการลงทุนทางวัฒนธรรม ความคิดควบคู่ไปด้วยหากการพัฒนา นั้น หมายถึง การเพิ่มศักยภาพในการกำหนดวิถีชีวิตของความเป็นมนุษย์ เพราะการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมนั้นประกอบไปด้วยกระบวนการต่าง ๆ ตั้งแต่การเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่และการปรับตัวเกี่ยวกับระบบคุณค่าอุดมการณ์ ระบบภูมิปัญญาและระบบสิทธิอำนาจ ซึ่งต้องปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องด้วยการลงทุนลงแรง ในทำนองเดียวกับการลงทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านการศึกษา เป็นต้น

ในการลงทุนพัฒนาทางวัฒนธรรมความคิดเพื่อให้มีวัฒนธรรมแบบองค์รวมสามารถเป็นพลังชี้นำแนวทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้นั้นคงต้องเริ่มจากความเข้าใจก่อนว่าทุกสังคมมีต้นทุนทางวัฒนธรรมสะสมอยู่ก่อนแล้วทั้งสิ้นในรูปแบบที่หลากหลาย ตั้งแต่ศีลธรรม ศิลปะ และภูมิปัญญา การสูญเสียต้นทุนทางวัฒนธรรมเหล่านั้น ไปก็จะทำให้สังคมนั้นล้มละลายทั้งทางศีลธรรมและด้านอื่น ๆ ตามมาไม่แตกต่างกันกับการล้มละลายทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ดังนั้นประเด็นสำคัญในการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาในมิติวัฒนธรรมจึงไม่ใช่เพียงการทำให้ทันโลกทันสมัยเท่านั้น หากแต่อยู่ที่กระบวนการต่าง ๆ 4 ประการ คือ

1. การเสริมสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม มนุษย์ทุกคนต้องการแสดงออกอย่างเท่าเทียมกัน และสามารถแสดงออกได้ดีที่สุดในเวทีที่เรียกว่า พื้นที่ทางวัฒนธรรม เพราะพื้นที่นี้ถือเป็นสมบัติร่วมกันของทุกคนปรากฏในรูปต่าง ๆ ทั้งภูมิปัญญาความรู้ อุดมการณ์ คุณค่าทางศีลธรรม และทรัพยากรของส่วนรวม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของการรวมหมู่ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันและเกิดความต้องการทำกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ร่วมกัน ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมนี้มนุษย์จะสามารถเรียนรู้ สร้างสรรค์ผลิตใหม่และปรับตัวได้ ด้วยเหตุนี้เองจึงเปรียบได้กับต้นทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเสมือนพลังของชุมชนในการเปลี่ยนแปลง

2. การเสริมสร้างประชาสังคม ซึ่งเป็นการพัฒนาในมิติทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง เพราะแสดงถึงความสามารถในการผลิตใหม่ทางวัฒนธรรมที่ดึงให้ชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้อย่างแท้จริง ด้วยการเข้ามามีส่วนในการวางกฎเกณฑ์และกติกาของสังคม เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งรับผิดชอบ ตรวจสอบและได้ประโยชน์จากสังคมอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งจะช่วยผลักดันให้การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองก้าวหน้าไปได้พร้อม ๆ กัน เพราะทุกคนจะรู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรมอย่างเสมอกัน ชุมชนท้องถิ่นก็สามารถปกป้องสิทธิพื้นฐานของตนได้ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบดังที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้

3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชน กระบวนการสร้างประชาสังคมจะเป็นจริงได้นั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญ คือ องค์กรชุมชนต้องเข้มแข็งเพื่อจะได้ทำหน้าที่ตรวจสอบ และปกป้องสิทธิของท้องถิ่นได้เต็มที่ นอกจากนั้นความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนยังจะมีส่วนช่วยเสริม

ให้ท้องถิ่นมีศักยภาพมากขึ้นในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนา ตลอดจนเป็นกำลังพื้นฐานของระบบประชาธิปไตยแบบประชาธิปไตยในระดับรากหญ้าต่อไป

4. การเคารพสิทธิของความแตกต่างหลากหลายของพหุสังคม มิติวัฒนธรรมนั้นมีลักษณะเด่นอยู่ที่การแสดงออกถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์และการเคารพสิทธิชุมชน อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาไปสู่ความเป็นพหุสังคมที่ผู้คนแตกต่างกันทั้งในด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ระบบการผลิต วิถีชีวิต และชาติพันธุ์ ดังเช่นสังคมไทยในปัจจุบัน ยิ่งสังคมมีความหลากหลายมากขึ้นเท่าใดยิ่งต้องเน้นในระบบคุณค่าที่เห็นคนเป็นคนและเน้นความคิดที่เคารพสิทธิของกันและกันมากยิ่งขึ้น

ประเวศ วะสี (2537 : 13 - 20) ได้ชี้ให้เห็นว่าถ้าเข้าใจความหมายของวัฒนธรรมในเชิงชีวิตวัฒนธรรมแล้วจะสามารถสรุปคุณลักษณะของวัฒนธรรมได้ 8 ประการ คือ

1. มีความหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย วัฒนธรรมจะมีลักษณะหลากหลายไปตามชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ถ้าเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมก็ต้องส่งเสริมความเป็นตัวเองทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ก็เท่ากับเป็นการกระจายอำนาจ และส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย การเห็นคุณค่าและส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนาประชาธิปไตย

2. กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ จุดแข็งของไทยที่คนอื่นไม่มี คือ วัฒนธรรมไทย แต่ควรคิดเรื่องเศรษฐกิจกับวัฒนธรรมให้เชื่อมต่อกัน เพราะเศรษฐกิจในรูปแบบปัจจุบันมีลักษณะกระจุกรายได้สูงและวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการกระจายรายได้

3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีรากย้อนไปไกล ถ้าเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นก็ย่อมมีศักดิ์ศรี ถ้าชุมชนท้องถิ่นมีศักดิ์ศรีคนทั้งประเทศก็จะมีเกียรติ มีความสุข

4. ความเป็นบูรณาการ วัฒนธรรมเป็นเรื่องของความเชื่อมโยงอย่างเป็นบูรณาการทุกมิติ วัฒนธรรมเป็นเรื่องของคนทั้งหมดในชุมชนหรือสังคมที่มีความเชื่อและระบบคุณค่าและการปฏิบัติร่วมกัน เป็นทั้งเรื่องของเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปหมดเป็นเรื่องเดียวกัน

5. สร้างความประสานสอดคล้อง (HARMONY) และความสมดุลยั่งยืน เพราะความเป็นบูรณาการและความที่มีรากลึกลงยาวนาน วัฒนธรรมจึงมีลักษณะผสมผสานหรือมีความประสานสอดคล้องระหว่างมนุษย์ทั้งกายและใจกับสังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามธรรมชาติ

6. มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง การพัฒนาทางวัตถุไม่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจและวิญญาณ วัฒนธรรมคำนึงถึงเรื่องจิตใจและวิญญาณอันลึกซึ้งสุนทรียกรรมให้ความสุขทางจิตใจ

7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม ต้องส่งเสริมให้สังคมเข้มแข็งจึงจะถ่วงดุลอำนาจและฟื้นฟูบูรณะศีลธรรมได้ วัฒนธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม เพราะวัฒนธรรมต้องมีความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนต้องมีองค์กรชุมชน การมีองค์กรชุมชนทำให้ชุมชนหรือสังคมเข้มแข็ง

8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม เมื่อวัฒนธรรมมีลักษณะทั้ง 7 ประการดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นการผดุงศีลธรรม

ประเวศ วะสี (2537 : 23 - 26) ได้เสนอยุทธศาสตร์เพื่อเป็นแนวทางใหญ่ ๆ สำหรับส่งเสริมเรื่องวัฒนธรรมกับการพัฒนาไว้ 7 ประการดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้ทั่วทั้งสังคมว่าวัฒนธรรมคืออะไร และวัฒนธรรมสำคัญสำหรับการพัฒนาอย่างไรและเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุด เพราะเมื่อเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว สังคมก็จะปฏิบัติถูกต้องได้เอง

2. การสนับสนุนเวทีทางวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่น ควรสนับสนุนเวทีวัฒนธรรมในรูปแบบที่หลากหลายในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ริเริ่มโดยชุมชนท้องถิ่น

3. ส่งเสริมสถาบันครอบครัวไทยที่เคยมีวัฒนธรรมครอบครัวที่อบอุ่น แต่บัดนี้สถาบันครอบครัวได้รับผลกระทบอย่างหนักจากการพัฒนาแบบทันสมัย

4. ส่งเสริมองค์กรชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน ชุมชนที่เข้มแข็ง คือ ผู้ปฏิบัติวัฒนธรรม และชุมชนที่เข้มแข็งจะก่อให้เกิดการพัฒนาทุกด้าน

5. ปรับการศึกษาให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทย การศึกษาของไทยในปัจจุบันตัดขาดจากรากทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งเป็นเหตุสำคัญของความเสื่อมสูญทางวัฒนธรรมและเกิดปัญหาต่างๆ จากความขาดแคลนทางวัฒนธรรม ควรปรับการศึกษาให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทย เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการปฏิบัติและการซึมซับ ถ้าการศึกษาเอาความเป็นจริงเป็นค้ำตั้ง การศึกษาก็จะสัมผัสกับวัฒนธรรม

6. วัฒนธรรมกับเศรษฐกิจ เนื่องจากวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ และการรักษาสภาพแวดล้อมดังกล่าวแล้ว ควรร่วมมือกันสร้างความเข้าใจเรื่องนี้ให้ชัดเจน และกำหนดยุทธศาสตร์ในการนำมิติทางวัฒนธรรมเข้ามาพัฒนาเศรษฐกิจ

7. กองทุนและการบริหารงานวัฒนธรรม ในการส่งเสริมวัฒนธรรมกับการพัฒนาซึ่งต้องการเงินทุนและการบริหารจัดการที่คล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ควรมีการเพิ่มเงินกองทุนวัฒนธรรมให้มีจำนวนมากพอ

ขอบข่ายการดำเนินงานวัฒนธรรม

องค์กรสหประชาชาติ ได้ประกาศ “ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม” (พ.ศ. 2531 - 2540) ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงความสำคัญของงานวัฒนธรรมที่จะต้องเข้ามามีบทบาทอย่างเด่นชัดในการสร้างสันติภาพ สันติสุขและอิสรภาพให้แก่มวลมนุษยย์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้วิเคราะห์จากธรรมชาติของวัฒนธรรมซึ่งจะพบว่าวัฒนธรรมต้องมีการริเริ่มสร้างสรรค์ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง คือ มีลักษณะเป็นดังกระแสธารที่ไหลจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน และพุ่งไหลออกไปสู่นาคต กระแสธารแห่งวัฒนธรรมนี้จะเหือดแห้งมิได้ เพราะมันย่อมหมายถึงความสูญสลายแห่งวิญญาณและเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ จากความจริงข้อนี้ทำให้ต้องมีงานวัฒนธรรมอย่างน้อย 3 งาน คือ งานถ่ายทอด งานส่งเสริม และงานเสริมสร้างเอตทัคคะ

เนื่องจากกระแสธารแห่งวัฒนธรรมต้องไหลผ่านหลายยุคสมัย อีกทั้งต้องเผชิญกับเหตุการณ์นานาประการ ประกอบกับสภาพปัญหาและความต้องการของมนุษย์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยล้วนผิดแผกกัน จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยตามกาลเวลาด้วย เป็นเหตุให้วัฒนธรรมบางอย่างสูญหายหรือเสื่อมคลายความสำคัญลง และวัฒนธรรมบางอย่างอาจจะหมดความเหมาะสมกับยุคสมัย ความจริงข้อนี้ทำให้ต้องมีงานวัฒนธรรมอย่างน้อย 3 งานคือ งานอนุรักษ์งานฟื้นฟู และงานพัฒนา

มาในปัจจุบันนี้การติดต่อสื่อสารและการคมนาคมทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว การไหลบ่าของวัฒนธรรมระหว่างภูมิภาคและระหว่างประเทศก็เป็นไปอย่างรวดเร็วด้วยในสถานะเช่นนี้อาจเกิดความขัดแย้ง หรือไม่ก็อาจเกิดการครอบงำทางวัฒนธรรมขึ้นได้ จึงจำเป็นที่คนที่มีวัฒนธรรมต่างกันควรจะได้เรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้บังเกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน เกิดความเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน อีกทั้งยังช่วยให้สามารถเลือกสรรกลั่นกรองเอาแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์จากวัฒนธรรมอื่นมาปรับหรือดัดแปลงให้กลมกลืนเข้ากันและบังเกิดคุณค่าอันววยประโยชน์ต่อชีวิตและสังคมของตนอย่างแท้จริง จากความจริงข้อนี้จึงต้องมีงานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอีกงานหนึ่ง งานนี้ควรจะทำทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

ในการทำงานวัฒนธรรมให้บังเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริงนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมอย่างรอบด้านและอย่างเป็นระบบ จึงต้องมีงานวิจัยวัฒนธรรมอีกงานหนึ่งด้วย โดยที่งานนี้จัดว่ามีความสำคัญถึงขั้นที่เรียกได้ว่าเป็นฐานรองรับงานอื่น ๆ ทั้งหมดทีเดียว

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ขอบข่ายงานวัฒนธรรมตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535 : 13 - 21) ได้กำหนดเป็นแนวในการดำเนินงานทั้ง 8 ลักษณะงาน เป็นกรอบความคิดในการวิจัย ดังนี้

1. งานวิจัยวัฒนธรรม หมายถึง การสำรวจ ศึกษา สังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูล ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้างอัตลักษณ์ และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

2. งานอนุรักษ์วัฒนธรรม หมายถึง การพิทักษ์รักษา และธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความเข้าใจและความภาคภูมิใจในความเป็นชาติตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นหลัง

3. งานฟื้นฟูวัฒนธรรม หมายถึง การเลือกสรรวัฒนธรรมที่สูญหายหรือกำลังเสื่อมสลายมาทำให้มีความหมายและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชาติ

4. งานพัฒนาวัฒนธรรม หมายถึง การริเริ่ม สร้างสรรค์และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย บังเกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิต สังคมและธรรมชาติ โดยที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย

5. งานถ่ายทอดวัฒนธรรม หมายถึง การนำวัฒนธรรมที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองและไปใช้ในกระบวนการให้การศึกษา อันจะยังผลให้สมาชิกในสังคมเกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า แล้วนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัย

6. งานส่งเสริมกิจกรรมวัฒนธรรม หมายถึง การสนับสนุนให้บุคคลหรือหน่วยงานสามารถจัดกิจกรรมวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7. งานเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรม ได้มีโอกาสแสดงออกและพัฒนาความรู้ความสามารถอย่างเต็มตามศักยภาพถึงขั้นที่สมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติในด้านนั้น ๆ รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงาน ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ได้ทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมผู้ที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในอนาคต

8. งานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเพื่อสร้างเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน อันจะนำไปสู่สันติภาพและสันติสุขแห่งการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ

ดังนั้นลักษณะสำคัญบางประการของวัฒนธรรม หากสรุปแนวคิดต่างๆจะพบว่ามีลักษณะร่วมกันหลายบริบทด้วยกัน สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้ คือ

วัฒนธรรมเป็นรูปแบบที่สื่อสารสำหรับคนหมู่มาก วัฒนธรรมเป็นรูปแบบที่สื่อสารหรือเนื้อหาเกี่ยวกับคนหมู่มาก ไม่ใช่เพียงเรื่องเฉพาะตัวบุคคล นอกจากนี้วัฒนธรรมจะดีต้องพร้อมทั้งสาระและรูปแบบ วัฒนธรรมที่เป็นเนื้อหาถ้าไม่มีรูปแบบช่วยคนหมู่มากก็จะไม่ได้รับประโยชน์ ดังนั้นต้องมีรูปแบบที่จะสื่อให้เข้ากับสภาพที่เป็นจริงให้คนได้ประโยชน์จากเนื้อหาสาระได้จริง รวมทั้งวัฒนธรรมมีความต่อเนื่องเป็นกระแส คือ เป็นสิ่งที่มีการส่งสมถ้ายทอดแล้วก็ต่อเนื่องไป วัฒนธรรมถ้าอยู่กับอดีตอย่างเดียว ไม่มาถึงปัจจุบันวัฒนธรรมนั้นก็ตาย ถ้าหยุดอยู่กับปัจจุบัน ไม่สามารถสืบสานไปสู่อนาคตวัฒนธรรมนั้นก็ไม่มีอภังการ ดังนั้นจะต้องเป็นวัฒนธรรมที่มีความสืบเนื่อง คือ ต่อจากอดีตและเป็นฐานสู่อนาคตนั่นเอง

2. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนปฏิบัติการด้านศิลปกรรม (Community of Arts Practice)

ชุมชนปฏิบัติการด้านความรู้ทางด้านศิลปกรรม เป็นการรวมกลุ่มของคนที่มีมาจากลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน หรืออย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่มีการมอบหมายงานที่เฉพาะเจาะจงหรือในรูปของการจัดทำโครงการแต่อย่างใด แต่มีการกำหนดบทบาทและระบบการจัดการภายในของชุมชนเพื่อวัตถุประสงค์สำคัญคือ สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความรู้ใหม่ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการพัฒนา โดยหัวใจสำคัญที่เชื่อมโยงกลุ่มบุคคลใน CoAP เข้าด้วยกันคือ ความไว้วางใจ และความร่วมใจกันอย่างสมัครใจ โดยมีกิจกรรมทางสังคมเป็นกลไกสำคัญ ส่วนระยะเวลาของการเริ่มต้นหรือสิ้นสุด จะขึ้นอยู่กับความสนใจของสมาชิกหรือเมื่อชุมชนบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้แล้ว ซึ่งในกรณีดังกล่าว ชุมชนอาจมีการเปลี่ยนหัวข้อหรือเป้าหมายใหม่ได้ตลอดเวลา

องค์ความรู้และผลผลิตทางด้านศิลปกรรมของไทยในอดีตนั้น ส่วนใหญ่จะมีเป็นการสอบทานเฉพาะผลงานที่ทำขึ้นเพื่อสถาบันกษัตริย์ และเกี่ยวข้องกับศาสนา รวมทั้งสังคมชั้นสูง หรือเจ้านายเท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามพระราชนิยม และแบบแผนนิยมของชนชั้นสูงในยุคสมัยนั้นๆ ในขณะที่ศิลปกรรมท้องถิ่นก็ยังมีผลผลิตศิลปกรรม โดยชาวพื้นบ้านเพื่อการใช้สอยของสามัญชนเป็นสำคัญกลับมิได้รับการบันทึกเป็นภูมิความรู้เท่าใดนัก

สำหรับงานศิลปกรรมท้องถิ่น ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการแสดงออก หรือสร้างสรรค์ที่แตกต่าง จากช่างหลวงที่ปรากฏในอดีต ทั้งนี้เนื่องมาจากผลงานศิลปกรรมท้องถิ่นได้มีการแสดงออกในเรื่องของความสวยงาม ตลอดจนจินตนาการที่เชื่อบางประการแฝงอยู่ในผลงานนั้นๆ ด้วยเพียงแต่การแสดงออกหรือการสร้างสรรค์ดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งซึ่งเกิดจากความรู้สึกรักใคร่ และประสบการณ์ของชาวบ้านหรือชุมชน ที่ไม่ได้รับการศึกษาผ่านสถาบันศึกษา อันประกอบด้วยทฤษฎีและกฎเกณฑ์ทางศิลปะการแสดงออกของช่างหรือผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมท้องถิ่นเหล่านี้จึงไม่ได้คำนึงหรือยึดติดอยู่กับทฤษฎีใด ๆ ทั้งสิ้น

ศิลปกรรมชุมชนผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ในเชิงศิลปะ ที่สะท้อนถึงความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ปัญหาของคน ในท้องถิ่น ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า ผลงานของศิลปกรรมท้องถิ่นเป็นผลผลิตของการจัดการ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่าน กระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความ สมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้เป้าหมายก็คือเพื่อให้เกิดความสุขและสันติสุขทั้งในส่วนของ ท้องถิ่น ชุมชน ครอบครัว และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง

จากแนวคิดของศิลปกรรมท้องถิ่น จึงเป็นกระบวนการท้องถิ่นโดยนำศิลปกรรมที่ได้รับ การถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ปรับให้เข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละ สมัย ทั้งนี้โดยเป้าหมายเพื่อสันติและสงบสุขในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล ซึ่งกระบวนการ ทศน์ที่เป็นองค์ความรู้ของศิลปกรรมท้องถิ่นจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์
3. องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการ ผลิต เพื่อพึ่งพาตนเอง

ทั้งนี้เป็้องค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและ พิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายคือ เพื่อให้เกิด ความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน ท้องถิ่น และในส่วนที่เป็นปัจเจกของบุคคล

ลักษณะของศิลปกรรมชุมชน

ศิลปกรรมชุมชนผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ในเชิงศิลปะ ที่สะท้อนถึงความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ปัญหาของคน ในท้องถิ่น ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า ผลงานของศิลปกรรมท้องถิ่นเป็นผลผลิตของการจัดการ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่าน กระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความ สมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้เป้าหมายก็คือเพื่อให้เกิดความสุขและสันติสุขทั้งในส่วนของ ท้องถิ่น ชุมชน ครอบครัว และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง จากการศึกษาความหมาย ของศิลปกรรมท้องถิ่น จากนักวิชาการ ผู้รู้ ปราชญ์ชุมชนจะพบลักษณะของศิลปกรรมท้องถิ่น (นันทสาร สีสลับ. มปป. หน้า 16) ดังนี้

1. การเกิดองค์ความรู้ องค์ความรู้มีกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอด องค์ความรู้เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรรปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้น จนเกิด ทักษะความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดองค์

ความรู้ใหม่ที่เหมาะสม และสืบทอดพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสม และสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาของศิลปกรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นวัฒนธรรมของชาติ เผ่าพันธุ์เป็นวิถีของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ความรู้เดิมของศิลปกรรมท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้ใหม่

- 2.1 การสั่งสม การสืบทอดขององค์ความรู้นั้น
- 2.2 ประสบการณ์ที่สามารถเทียบเคียงกับประสบการณ์ใหม่
- 2.3 สถานการณ์ที่ไม่มั่นคง หรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้
- 2.4 รากฐานของพุทธศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่อ

ดังนั้น ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาของศิลปกรรมท้องถิ่น จึงเป็นความรู้ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการศึกษาอบรม สั่งสม และถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ หรือเป็นความรู้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ที่ได้เรียนรู้จากการทำงาน จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่มีความค่าเสริมสร้างความสามารถทำให้คนในชุมชนมีชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นองค์ความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมการผลิตศิลปกรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ตลอดไป

3. ลักษณะร่วมของศิลปกรรมท้องถิ่น อันเป็นศาสตร์ของชุมชนในเรื่องท้องถิ่น ความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ลักษณะดังกล่าวนับว่าเป็นความรู้ชาวบ้าน ที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้วอย่าง โขก โชน เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเอกลักษณ์ดังกล่าวพบว่ามีลักษณะร่วมของศิลปกรรมท้องถิ่นดังนี้

- ศิลปกรรมท้องถิ่น เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior)
- ศิลปกรรมท้องถิ่น แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
- ศิลปกรรมท้องถิ่นเป็นองค์รวม หรือกิจกรรมที่สะท้อนในวิถีชีวิต
 - ศิลปกรรมท้องถิ่นเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น และสังคม
 - ศิลปกรรมท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะ หรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
 - ศิลปกรรมท้องถิ่นเป็นแกนหลัก หรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

ลักษณะร่วมดังกล่าวไม่ได้จัดเข้าห้สเก็บไว้ แต่เป็นความรู้ที่ปฏิบัติได้มีพลังและเป็นส่วนสำคัญยิ่งในอันที่จะช่วยให้คนในชุมชนมีชีวิตอยู่รอด สร้างสรรค์การผลิตศิลปกรรมท้องถิ่น และช่วยให้ด้านการทำงานเป็นสิ่งที่สะสมมาจากบรรพบุรุษ นับว่าเป็นโครงสร้างความรู้ที่มีหลักการมีเหตุและมีผลในตัวเอง

ผู้วิจัยเห็นว่าบทบาทศิลปกรรมท้องถิ่นอันเป็นภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาสังคม เริ่มได้รับการยอมรับมากขึ้นจากหลายหน่วยงาน ทั้งองค์กรภาครัฐ หน่วยงานเอกชน มูลเหตุที่ศิลปกรรมท้องถิ่นมีบทบาทในหลายหน่วยงานและในการพัฒนาทุกด้าน เพราะศิลปกรรมท้องถิ่นอันเป็นผลมาจากภูมิปัญญาไทยมีความหลากหลาย ซึ่งเป็นความหลากหลายที่แวดล้อมวิถีชีวิตของคนในสังคม ศิลปกรรมท้องถิ่นจึงเกี่ยวข้องกับทุกมิติทางสังคม โดยมี “คน” เป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์กับมิติทางสังคมนั้น ๆ และมี “คน” หรืออีกนัยหนึ่งเรียกได้ว่าเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาของสังคมเป็นผู้เรียนรู้ สืบทอด พัฒนา และนำความรู้ทางปัญญามาพัฒนาชีวิตของคนในสังคม

ปัจจุบันบทบาทของศิลปกรรมท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่น เฉพาะพื้นที่และเฉพาะด้าน เพราะการส่งเสริมศิลปกรรมท้องถิ่นของหน่วยงานต่าง ๆ ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นและเป็นการส่งเสริมโดยมีงานรูปธรรมเฉพาะด้านของหน่วยงานเป็นแกนกลางของการทำงานการกำหนดวิสัยทัศน์นโยบาย และแนวทางในการที่จะพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น ผู้วิจัยเห็นว่า การรวบรวมองค์ความรู้จากชุมชน ทั้งในความหมายที่เป็นองค์ความรู้และความหมายของบุคคลในฐานะผู้ทรงภูมิปัญญาให้ได้รับการพัฒนา และยอมรับในบทบาทที่เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาทางสังคมอย่างยั่งยืน มีความสมดุลและสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของสังคมไทย โดยมีองค์ความรู้เพื่อพัฒนา “คน” เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทุกด้าน

การสร้างชุมชนปฏิบัติการด้านความรู้

ความรู้เกิดขึ้นจากความตั้งใจในการทำสิ่งต่างๆ ให้ดียิ่งๆ ขึ้น (Aspiration) ของบุคคล ดังนั้นการสร้างสังคมแห่งความรู้ (Learning Society) จึงต้องให้ความสำคัญกับกรอบคิดด้านพฤติกรรมโดยรวมของบุคคล สถาบันทางสังคม และระบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนในสังคมนั้นๆ ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการทรัพยากรในทุกลักษณะ ไม่ว่าจะเป็สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม เพราะสังคมคือองค์รวมของรูปแบบพฤติกรรมด้านความรู้ของบุคคล และการกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายหรือพฤติกรรมทางสังคมที่ต้องการ จะนำสังคมนั้นๆ ไปสู่สังคมที่พึงประสงค์ ซึ่งต้องพิจารณาปัจจัยและองค์ประกอบหลายประการและหลายระดับ โดยในระดับของปัจเจกบุคคลหรือระดับจุลภาคที่สำคัญได้แก่

วินัยในการฝึกฝนและควบคุมดูแลตนเอง (Personal Mastery) วินัยและการควบคุมตนเองจะช่วยให้บุคคล มีพลังในความรู้เชิงสร้างสรรค์ ซึ่งได้แก่ การทำความเข้าใจกับหลักการสำคัญ 2 ประการในความรู้ ประการแรกได้แก่ “สาระแห่งชีวิต” ซึ่งหมายถึงความถึง การ

ฝึกฝนตนเองในการพุ่งความเอาใจใส่ไปที่เรื่องสำคัญที่สุด ซึ่งบุคคลจะฝึกฝนตนเองในเรื่องดังกล่าวได้จะต้องเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการจัดลำดับความสำคัญและมีสมาธิดี และประการที่สองได้แก่ การฝึกมองโลกหรือสภาพแวดล้อมรอบๆตัวตามสภาพความเป็นจริงและเรียนรู้ที่จะจัดการกับสภาพปัญหา นอกจากนี้ บุคคลต้องฝึกฝนในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) เพราะการที่บุคคลมีวิสัยทัศน์เฉพาะปัจเจก จะยากมากในการที่จะนำองค์กรไปสู่เป้าหมายได้ ดังนั้น การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมขององค์กรหรือชุมชนจะนำมาสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพของบุคคลและองค์กรและการเพิ่มพลังเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

ความสามารถในการสนทนาอย่างครุ่นคิด (Dialogue) ประกอบด้วยการจัดทำภาพจำลองทางความคิด (Mental Model) ซึ่งประกอบด้วย โลกทัศน์ ชีวทัศน์ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และระบบคุณค่า อันจะนำไปสู่การมีระบบคิดที่หลากหลายเป็นระบบ และความรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team Learning) ผ่านการสนทนาแบบสร้างสรรค์ (Creative Dialogue) และความไว้วางใจ (Trust)

การมีทัศนคติที่เหมาะสมในการมองโลกและระบบที่ซับซ้อน เป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการมอง เพื่อให้สามารถมองเห็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนและซับซ้อนด้วยระบบความคิดแบบเชื่อมโยง โดยใช้จินตนาการแบบสร้างสรรค์ ซึ่งการฝึกฝนดังกล่าวต้องอาศัยวิถีคิดกระบวนระบบ (Systems Thinking) โดยการคิดแบบบูรณาการเพื่อให้สามารถมองเห็นภาพรวมทั้งหมดนี้ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถสังเคราะห์ และมองเห็นการปฏิสัมพันธ์เชิงลึกในมิติที่มีความซับซ้อน ซึ่งความคิดดังกล่าวนี้เรียกว่า การคิดแบบกระบวนกร หรือ วิถีคิดแบบองค์รวม

พัชรินทร์ สิริสุนทร (อ้างโดย Levin, L'S. (1981 :180) กล่าวว่านักวิทยาศาสตร์และนักทฤษฎีเกี่ยวกับระบบเป็นนักคิดคนสำคัญที่นำวิถีคิดเชิงระบบมาใช้ในการทำความเข้าใจกับเรื่องของชีวิตในมิติต่างๆ เช่น มิติของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม มิติด้านสุขภาพ ด้านธุรกิจ ด้านการศึกษา และด้านการเมืองการปกครอง เพื่อช่วยให้สามารถเข้าใจในระบบนิเวศขององค์กร ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การนำความรู้ด้านภูมิปัญญามาใช้ในการทำความเข้าใจในชีวิตนั่นเอง ซึ่งแนวคิดของ Capra ได้ถูกพัฒนาสืบเนื่องกันมา จนเกิดเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์กรของระบบชีวิต ที่เรียกว่า “ความสัมพันธ์ในการจัดองค์กร” (Organising Relations) ดังนั้น แนวคิดเรื่องการสร้างชุมชนปฏิบัติการด้านความรู้ จึงเป็นความพยายามหนึ่งของนักคิดจำนวนมากที่จะทำให้คนในสังคม เกิดการคิดเชิงระบบ และต้องความรู้ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกสังคม เพื่อนำมาใช้พัฒนาตนเอง กลุ่ม ชุมชน และสังคมของตนเอง

พัชรินทร์ สิริสุนทร (อ้างโดย Young, J.C. 1981 :123) ได้เสนอว่า องค์กรแห่งความรู้ หมายความว่า การทำให้คนในองค์กรมีความพร้อมและมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ และสร้างความรู้ให้เกิดขึ้น โดยมุ่งเน้น ความเชื่อมโยงระหว่างวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น กับนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแตกต่างจาก วัฒนธรรมท้องถิ่นตรงที่ วัฒนธรรมท้องถิ่นจะมุ่งให้เกิดการแลกเปลี่ยน

และการถ่ายทอดความรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยทำให้องค์กรหรือชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง และบรรลุตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

ดังนั้นองค์กรแห่งความรู้ควรเน้นทักษะในการจัดหาและถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของบุคคลในองค์กรในการส่งเสริมให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ดังนั้น องค์กรแห่งความรู้จึงประกอบด้วยทักษะที่สำคัญ 5 ด้านคือ การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การทดลองศึกษาด้วยแนวทางใหม่ๆ ความรู้ด้วยประสบการณ์ในอดีต ความรู้จากวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของตนเองหรือคนอื่น และการถ่ายทอดความรู้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึงทั้งองค์กร

กระบวนการจัดทำชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้

ในการจัดทำชุมชนปฏิบัติการด้านความรู้ นั้น การสืบค้นและการสำรวจข้อมูลด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นนับว่ามีความสำคัญที่สุด ซึ่งไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการสืบค้นเพื่อหาสินค้าหรืองานฝีมือที่ชุมชนผลิตอยู่เท่านั้น เพราะนับเป็นการแยกส่วนผลผลิตทางความคิดออกจากระบบคิด และระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสรรพสิ่งรอบๆตัว ซึ่งท้ายที่สุดจะนำมาซึ่งความล้มเหลวในกระบวนการวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบยั่งยืนในขั้นตอนต่อไป

สำหรับการพัฒนาชุมชนด้านกระบวนการจัดทำชุมชนปฏิบัติการด้านความรู้ นักวิชาการควรให้ความสนใจกับเป้าหมายของการจัดเก็บ และการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนากระบวนการความรู้ของชุมชน มากกว่าปริมาณของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากชุมชนที่จะนำไปจัดจำหน่าย ดังนั้น ความรู้เรื่องการคิดและการวางแผนกระบวนการระบบไปพร้อมๆกับการจัดเก็บและสืบค้นข้อมูลด้านของท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในความรู้ไปพร้อมๆกับการทำงานและความรู้ของนักวิชาการ

3. แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องสังคโลก

เครื่องปั้นดินเผา เป็นวัฒนธรรมเชิงหัตถศิลป์ที่สืบทอดให้เราผู้เป็นอนุชน ได้สืบเนื่องความคิดของบรรพชนของเรา และพัฒนาจนมาเป็นเครื่องใช้ไม้อ้อยที่ทันสมัยจนทุกวันนี้ สุโขทัยเป็นแหล่งอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมานานนับพันปี ปรากฏได้จากโบราณสถาน และโบราณวัตถุ เครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงของสุโขทัย คือ เครื่องสังคโลก

ข้อมูลหลักฐานต่างๆ ที่ค้นพบเครื่องสังคโลกในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าเครื่องสังคโลกมิได้เป็นผลผลิตเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันของท้องถิ่นอันเป็นจุดกำเนิดเท่านั้น หากแต่ได้มีการผลิตขึ้นเพื่อเป็นภาชนะเครื่องใช้ในพิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณี รวมทั้งยังถูกใช้ในเรื่องศิลปะสถาปัตยกรรม เพื่อการใช้อ้อย การค้า และแสดงฐานะทางสังคมของกลุ่มชนที่เป็นเจ้าของ ย่อมเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเครื่องสังคโลกเป็นอย่างดี

เครื่องปั้นดินเผา เป็นวัฒนธรรมเชิงหัตถศิลป์ที่สืบทอดให้เราผู้เป็นอนุชน ได้สืบเนื่องความคิด ของบรรพชนของเราและพัฒนาจนมาเป็นเครื่องใช้ไม้อ้อยที่ทันสมัยจนทุกวันนี้ สุโขทัย

เป็นแหล่งอารยธรรม ที่เจริญ รุ่งเรืองมานานนับพันปี ปรากฏได้จากโบราณสถาน และโบราณวัตถุ เครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงของสุโขทัย คือ เครื่องสังคโลก

เครื่องสังคโลกที่ถูกสร้างขึ้นมาจากวัสดุที่เป็นดิน ไม่ว่าจะสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย หรือเพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิตด้วย บริบทของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนจนถึงความเชื่อ สังคมวัฒนธรรม ศาสนา ประเพณีก็ตาม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้มนุษย์ได้ใช้ความคิด สังเกต และรวบรวมเอาประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ ถ่ายทอดออกมาเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องสังคโลกที่มีคุณค่า มีเอกลักษณ์ และมีวิวัฒนาการสืบต่อมาให้ปรากฏจนถึงปัจจุบันนี้

ประวัติความเป็นมาของเครื่องสังคโลกในประเทศไทย

ความสามารถในการผลิตเครื่องสังคโลก ถือเป็นหนึ่งในเรื่องชีวิตวิวัฒนาการของมนุษย์ จากการศึกษาทางโบราณคดี พบว่า เครื่องสังคโลกเป็นผลิตภัณฑ์ที่มนุษย์ทุกอารยธรรมรู้จัก และพัฒนาขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย โดยเฉพาะจากหลักฐานทางโบราณคดีชี้ให้เห็นว่า เครื่องสังคโลกเกิดขึ้นพร้อมกับการรู้จักการหุงต้มอาหารเป็นต้นมา โดยมนุษย์รู้จักนำเอาภาชนะซึ่งทำด้วยดินเผาอย่างหยาบ ๆ ง่าย ๆ จากการใช้เครื่องจักสานเป็นแบบในการปั้น หรือการขึ้นรูปด้วยมืออย่างอิสระและ ค่อย ๆ มีวิวัฒนาการด้านเทคโนโลยีการใช้เป็นหมุนเข้าช่วยในการขึ้นรูป

เครื่องสังคโลกสมัยสุโขทัย

อาณาจักรสุโขทัยมีศูนย์กลางตั้งอยู่แถบแม่น้ำน่านและแม่น้ำป่าสักตอนล่าง และได้มีการค้าขายกับอาณาจักรต่าง ๆ เช่น จีน และอาณาจักรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สุโขทัยเป็นศูนย์กลางการค้าที่ใหญ่โต โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเครื่องสังคโลกของสุโขทัยที่คุณภาพทัดเทียมกับเครื่องปั้นดินเผาของจีน(สงวน รอดบุญ. 2523. หน้า 79)

ในการจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัยที่เรียกว่า เครื่องสังคโลกได้ถูกส่งไปขายที่ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย จนถึงเกาะบอร์เนียว นอกจากจะผลิตเครื่องใช้แล้วยังผลิตเครื่องสังคโลกเกี่ยวกับพุทธศาสนาอีกด้วย เป็นต้นว่า เศียรนาค ฯลฯ (สุภัทรดิศ ดิศกุล. 2522. หน้า 9 – 10) ความก้าวหน้าทางด้านกรรมวิธีในสมัยสุโขทัย มีถึงขั้นความสามารถผลิตน้ำเคลือบและผลิตเครื่องเคลือบดินเผาในเชิงอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยรับการถ่ายทอดความรู้จากช่างจีน ที่พ่อขุนรามคำแหงได้นำมาจากประเทศจีน (พิทักษ์ สายันท์. 2515. หน้า 115)

หลักฐานสำคัญเกี่ยวกับเครื่องสังคโลกที่พบสมัยสุโขทัยก็คือพบเตาเผาขนาดใหญ่ถึง 49 เตา ที่บ้านป่ายาง อำเภอศรีสัชชนาลัยก็มีจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็มีเตานอกเมืองศรีสัชชนาลัยออกไปตามแม่น้ำยม 9 กิโลเมตร พบมากกว่า 100 เตา ส่วนเตาเผาที่เกาะน้อยมีประมาณ 600 – 800 เตา จนอาจกล่าวได้ว่า ในช่วงระยะนั้นอาณาจักรสุโขทัยเป็นแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกแหล่งใหญ่ที่สุดของทวีปรองจากประเทศจีน (จอห์น ซอว์. 2532. หน้า 22)

แหล่งผลิตเครื่องสังคโลกในแคว้นสุโขทัยมีอยู่หลายแห่ง แต่แหล่งผลิตใหญ่ที่สำคัญที่ผลิตเครื่องสังคโลกนั้น จะมีอยู่ 2 แหล่ง คือ (สุรพล คำวิกุล. 2542. หน้า 185 - 199)

1. แหล่งเตาสุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยแหล่งเตาสุโขทัยมีที่ตั้งอยู่ที่บริเวณเมืองสุโขทัยเก่า แอบนอกกำแพงเมืองสุโขทัยออกไปทางทิศเหนือประมาณ 1,200 เมตร เรียงรายเป็นกลุ่มอยู่ 4 กลุ่ม ยาวไปตาม ลำน้ำโจน และขนานไปกับคูน้ำที่ล้อมรอบบริเวณวัดพระพายหลวง เท่าที่ได้มีการสำรวจพบว่ามีอยู่ประมาณ 52 เตา ครอบคลุมอยู่ในพื้นที่ 5,000 ตารางเมตร บางแห่งเป็นโคกเนินดินขนาดใหญ่ มีซากเตาดั้งซ้อนกัน แสดงให้เห็นถึงระยะเวลาของการผลิตที่สืบเนื่องมานานพอสมควร

2. แหล่งเตาศรีสังขนาลัยหรือเมืองสวรรคโลกเก่า อำเภอศรีสังขนาลัย จังหวัดสุโขทัย นับเป็นแหล่งใหญ่และสำคัญที่สุด ได้พบเตาเผาจำนวนมากเรียงรายอยู่บริเวณสองฝั่งของลำน้ำยมโดยกระจายเป็นกลุ่ม ๆ อยู่ในพื้นที่ 2 แห่ง ได้แก่

- เตาบ้านปายาง ตั้งเรียงรายอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยมบริเวณเหนือแก่งหลวงและเมืองศรีสังขนาลัย ราว 400 - 1,000 เมตร จากการสำรวจพบซากเตาอิฐอยู่บนเนินดินและคันดิน จำนวนมากกว่า 20 แห่ง

- เตาบ้านเกาะน้อย อยู่ห่างจากกลุ่มเตาบ้านปายางขึ้นไปทางเหนือประมาณ 4.5 กิโลเมตร บริเวณพื้นที่ที่ปรากฏมีเตากระจายตั้งอยู่ตลอดริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยม ในแนวยาว 1.5 กิโลเมตร และในแนวกว้างประมาณ 250 เมตร หลักฐานเท่าที่ปรากฏมีทั้งเป็นเตาขุดเข้าไปใต้พื้นดินและเตาบนดิน ทั้งที่เป็นเตาที่สร้างด้วยดินและอิฐเป็นจำนวนมาก ซึ่งขณะนี้ยังอาจสำรวจหาจำนวนที่แน่นอนไม่ได้ นับเป็นแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกสุโขทัยขนาดใหญ่ที่มีการพัฒนาการมาเป็นเวลาอันยาวนาน

เรื่องด้วยจากแหล่งเตาศรีสังขนาลัย เป็นแหล่งอุตสาหกรรมเครื่องสังคโลกที่สำคัญพบเตาจำนวนมากตั้งเรียงรายอยู่บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำยม ส่วนมากเป็น "เตาประทุน" หรือเตาชนิดระบายความร้อนผ่านในแนวนอน กลุ่มเตาที่สำคัญสองกลุ่มคือ กลุ่มเตาบ้านเกาะน้อย และกลุ่มเตาบ้านปายาง ในพุทธศตวรรษที่ 20 เครื่องสังคโลกศรีสังขนาลัยเป็นสินค้าเศรษฐกิจที่แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับของท้องตลาด การผลิตสังคโลกในบริเวณศรีสังขนาลัยดำเนินกิจการในลักษณะอุตสาหกรรม โดยมีอาณาจักรอยุธยาซึ่งมีอิทธิพลด้านการเมืองเหนือสุโขทัยและศรีสังขนาลัยดำเนินธุรกิจในฐานะรัฐที่เป็นพ่อค้าคนกลางนำใส่เรือสำเภากลับไปขายตามเมืองท่าทั้งในประเทศและนอกประเทศ บันทึกการส่งสินค้าของพ่อค้าฝรั่งชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาติดต่อค้าขายในกรุงศรีอยุธยาในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นหลักฐานยืนยันได้ว่า เครื่องสังคโลกศรีสังขนาลัยยังคงเป็นสินค้าที่ยังเป็นที่นิยมอยู่ โดยเห็นได้จากจดหมายเกี่ยวกับการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาในปีพุทธศักราช 2157 กล่าวถึงความต้องการซื้อเครื่องถ้วยชามสังคโลกของพ่อค้าฮอลันดา และกล่าวถึงความนิยมของชาวญี่ปุ่นว่า ต้องการเครื่องสังคโลกของไทย

ประเภทผลิตภัณฑ์เครื่องสังคโลก

สำหรับผลิตภัณฑ์เครื่องสังคโลกที่สร้างขึ้นจากแหล่งสุโขทัยและศรีสัชนาลัยนั้น มีอยู่ด้วยกันหลายประเภท นับตั้งแต่ที่เป็นภาชนะเครื่องใช้แบบต่าง ๆ เครื่องประดับสถาปัตยกรรม และประติมากรรม ซึ่งแต่ละประเภทจะมีลักษณะและรายละเอียดของผลิตภัณฑ์ดังนี้ (สุรพล คำวิทย์ กุล. 2542. หน้า 201 – 203)

- ประเภทภาชนะเครื่องใช้ เครื่องสังคโลกสุโขทัยที่ทำเป็นภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ นั้น มีอยู่เป็นจำนวนมาก หลากหลายชนิดและรูปทรง ได้แก่จาน ชาม ตลับ ตะเกียง แจกัน โถ พาน และไหทำพวยเป็นรูปหงส์ เป็นต้น

- ประเภทเครื่องประดับสถาปัตยกรรม เครื่องสังคโลกที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นชิ้นส่วนสำหรับสถาปัตยกรรม เช่น สรูปเจดีย์ โบสถ์ วิหาร นั้น จะมีทั้งเครื่องสังคโลกชนิด เนื้อแกร่งที่ไม่มีเคลือบและเคลือบ พบมีการผลิตอยู่ที่แหล่งเตาสุโขทัย และแหล่งเตาศรีสัชนาลัย เครื่องประดับสถาปัตยกรรมเหล่านี้ ได้แก่ช่อฟ้าหางหงส์ บราลิกะระจิง กระเบื้องเชิงชาย และกระเบื้องปูพื้น เป็นต้น

- ประเภทตุ๊กตา สิ่งที่พบอยู่เสมอในแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกทั้งที่สุโขทัย และศรีสัชนาลัยก็คือ ตุ๊กตาดินเผาซึ่งจะมีทั้งดินเผาชนิดเนื้อดินธรรมดา เนื้อดินแกร่งชนิดเคลือบ และไม่เคลือบ มักทำเป็นรูปบุคคลหรือรูปสัตว์ต่าง ๆ ในอิริยาบถที่แตกต่างกัน เช่น คนถือหม้อน้ำ นักมวยปล้ำ ผู้หญิงหลังค่อม คนอุ้มไก่ และช่างศึก เป็นต้น

สังคโลก เป็นเครื่องปั้นดินเผาคุณภาพดี มีการเคลือบผิวและตกแต่งลวดลายงดงาม เเผาด้วยความร้อนสูงมากประมาณ 1,150-1,280 องศาเซลเซียส เตาเผาและเทคนิคการเผาได้รับการพัฒนามาเป็นเวลานานนับร้อยปี ตั้งแต่สมัยต้นกรุงสุโขทัยจนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังที่มีเตาเผาปรากฏอยู่ที่อำเภอเมือง และอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และริมแม่น้ำน้อย อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นต้น

รูปแบบของผลิตภัณฑ์ประเภทสังคโลก

รูปแบบของผลิตภัณฑ์ประเภทสังคโลกมีหลากหลาย อันเนื่องมาจากเทคนิค การตกแต่ง รวมทั้งการเคลือบและการออกแบบลวดลายต่าง ๆ กัน มีดังนี้

- เครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งไม่เคลือบ แต่ประดับลวดลายด้วยการใช้แม่พิมพ์กดลวดลายประทับเช่น ลายก้านขด หรือลายเรขาคณิต นอกจากนี้ก็มีการประดับด้วยวิธีการปั้นดินแล้วแปะติดเข้ากับภาชนะก่อนเข้าเตาเผา เข้าใจว่าเป็นแบบดั้งเดิมที่มีมาก่อนและทำสืบต่อมาในระยะหลังด้วย

- เครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งไม่เคลือบ แต่ประดับลวดลายด้วยการใช้แม่พิมพ์กด ลวดลายประทับ เช่น ลายก้านขด หรือลายเรขาคณิต นอกจากนี้ก็มีการประดับด้วยวิธีการปั้นดิน แล้วแปะติดเข้ากับภาชนะก่อนเข้าเตาเผา เข้าใจว่าเป็นแบบดั้งเดิมที่มีมาก่อนและทำสืบต่อมาใน ระยะเวลาหลังด้วย

- เครื่องถ้วยเคลือบสีน้ำตาลเข้ม เป็นการเคลือบสีพื้นสีเดียวกัน ลักษณะรูปแบบ และสีน้ำตาลเคลือบคล้ายกับเครื่องถ้วยลพบุรีประเภทเคลือบสีน้ำตาล

- เครื่องถ้วยเคลือบขาว ที่เขียนลวดลายใต้เคลือบสีน้ำตาล มีลักษณะคล้ายเครื่อง ถ้วยเงินจากเตาสือโจ้ว กับเครื่องถ้วยอันหนานของเวียดนาม

- เครื่องถ้วยเคลือบขาว ที่เขียนลวดลายบนเคลือบสีน้ำตาลทอง

- เครื่องถ้วยเนื้อดินแกร่งกึ่งสโตนแวร์ (Earthenware) ไม่เคลือบแต่ชุบน้ำดิน แล้ว เขียนลวดลายด้วยสีแดง

- เครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวไข่กา หรือเซลาดอน (celadon) ตกแต่งลวดลายด้วยการ ชูดและชูดลายในเนื้อดิน แล้วเคลือบทับ ประเภทนี้คล้ายคลึงกับเครื่องถ้วยเงินจากเตาหลงจวน สมัย ราชวงศ์ซ่งตอนปลายถึงราชวงศ์หยวน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-20

- เครื่องถ้วยดินเผาสีน้ำตาล หรือตากให้แห้งแล้วนำสลิปน้ำดินขาวทาทับบอย่างหนา ๆ สลักลายเบา แล้วจึงนำเข้าเตาเผา

การผลิตเครื่องสังคโลกในช่วงแรก ราวพุทธศตวรรษที่ 18 พบว่าเพื่อประโยชน์ใช้ สอย และค้าขายในชุมชนและหัวเมืองใกล้เคียง ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 19 ชาวศรีสัตนาลัยสามารถ สร้างเตาที่ใช้เผาผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องสังคโลกคุณภาพดี และดำเนินการผลิตจนสามารถส่งออก ขายเป็นแพร่หลายในตลาดต่างแดนได้ในพุทธศตวรรษที่ 20-22 ราวพุทธศตวรรษที่ 21 มีการ ค้นพบบันทึกของชาวญี่ปุ่นคนหนึ่ง คือคำว่า ซันโกโรกุ (sunkoroku) เข้าใจว่าเป็นคำที่คนญี่ปุ่น พยายามออกเสียงโดยหมายถึง สวรรคโลก (แหล่งหรือเตาเผาที่เมืองศรีสัตนาลัย เดิมเรียก สวรรค โลก) ต่อมาจึงเขียนโดยคนสยามเป็นคำว่า “สังคโลก” ดังนั้นผลิตภัณฑ์เครื่องสังคโลกตามเหตุผลนี้ จึงหมายถึง เครื่องปั้นดินเผาทุกชนิดที่ผลิตในแคว้นสุโขทัย กลุ่มผู้บริโภคนั้นไม่ว่าในประเทศญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียและประเทศอื่น ๆ ต่างก็รู้จักกันในชื่อเป็นอย่างดี (อายุวัฒน์ สว่างผล, 2536 : 16 – 17)

สำหรับลวดลายที่ปรากฏในถ้วยชามสังคโลก เป็นลวดลายเฉพาะ ที่พบมากใน จาน ชาม คือ รูปปลา กงจักร ดอกไม้ โดยเฉพาะรูปปลานั้นสันนิษฐานว่าเป็น ปลา กามิไซปลา ตะเพียนที่เข้าใจกันมาแต่ก่อน เพราะพบในชามสังคโลกใบหนึ่งมีอักษรหลายสีโท เขียนบอกชื่อปลา ไว้ว่า “แม่ปลาก่า” อยู่ใต้ตัวปลา ปลา กามิไซ เป็นปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งรูปร่างคล้ายปลาตะเพียนมีอยู่ 2 ชนิด คือ ปลากาดำ และปลากาทรงเครื่องทั้งสองชนิดมีมากในแม่น้ำลำคลองทั่วไป โดยเฉพาะที่ แม่น้ำยม

ต่อมาผลิตภัณฑ์เครื่องสังคโลกหยุดการผลิตไประยะหนึ่ง จนกระทั่งปลายศตวรรษ 1960 ได้มีการฟื้นฟูผลิตภัณฑ์เครื่องสังคโลกครั้งใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบล้านนาที่จังหวัด เชียงใหม่และจังหวัดลำปาง ปัจจุบันมีเครื่องสังคโลกสมัยใหม่ที่รู้จักกันในนาม ศิลาดล ชามตราไก่ ในรูปของภาชนะแบบต่าง ๆ มากมายทั่วทั้งประเทศ

ดังนั้นอนาคตของผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องสังคโลก ที่เคยรุ่งเรืองในอดีตจะกลับ พลิกฟื้นทั้งในด้านรูปแบบ การผลิต การส่งออกหรือไม่นั้น ต้องอยู่ที่คนไทยเห็นคุณค่าของภูมิ ปัญญาไทยด้วยกัน ช่วยกันศึกษาค้นคว้า ถ่ายทอดทั้งความรู้ด้านวิชาการ สืบสานการผลิตใน ภาคปฏิบัติ ส่งเสริมการตลาดให้แพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ช่วยกันริเริ่มสนับสนุนใช้ เครื่องสังคโลกของไทย การพลิกฟื้นชื่อเสียงและคุณค่าของเครื่องสังคโลกไทยย่อมเป็นจริงไปได้ อย่าง

4. งานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณค่าและชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น

กระบวนการทางคุณค่าและชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น มักเกิดขึ้นในรูปของ กิจกรรมชุมชนที่นำเสนอสู่ชุมชนภายนอก ดังที่ Avery Ann Julie (อ้างโดยประสิทธิ์ แก้วฟุ้งรังษี. 2539 : 13) วิจัยเรื่อง “ การสำรวจการออกร้านของชนบทมิชิแกนยุคแรกในฐานะองค์กรชุมชนทาง ศิลปะ ในปีทศวรรษ 1850 และ 1870 ” การศึกษาใช้กรณีศึกษา 4 ชุมชนในเรื่องของ สังคม เกษตรกรรม การออกร้าน และชีวิตวัฒนธรรม ของชุมชนที่อยู่ห่างไกล ได้แก่ เซนต์ โจเซฟ (st.Joseph) ไอโอเนีย (Ionia) ภูมิภาค - แกรนด์ทราเวอร์ซ (The Grand Traverse) และชุมชน ออนโทนาโกน (Ontonagon) ในประเด็นของชีวิตวัฒนธรรม พบว่า การออกร้านในชนบทยุค ดั้งเดิม (ครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19) ไม่ได้คำนึงถึงบทบาทชุมชนศิลปกรรม งานออกร้านเป็นเพียง สถานที่ที่สะสมงานสร้างสรรค์เท่านั้น แต่ต่อมาจึงยอมรับคุณภาพของงานศิลปะว่าสำคัญมากกว่า การออกร้านค้าขาย ผลงานที่นำมาออกร้านเป็นการสะท้อนการทำงานและความอุทิศตนของชุมชน กิจกรรมการออกร้านเป็นผลกระทบที่สำคัญยิ่งของวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม

การเรียนรู้ในกระบวนการวัฒนธรรม ยังพบการให้คุณค่าที่แตกต่าง Stuhr L.Patricia (อ้างโดย ศักดิ์ชัย เกียรติณินทร. 2542 หน้า บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง “ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมมุมมองผ่าน ศิลปะในชุมชนอินเดียนแดงร่วมสมัยวิสคอนซิน ” โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาชุมชน อินเดียนแดงในวิสคอนซิน เน้นแนวคิดและลักษณะการทำงานศิลปะที่แตกต่างกัน พบชุมชนแบ่ง ออกได้เป็น 3 กลุ่ม 1. กลุ่มดั้งเดิม 2. กลุ่มประยุกต์ดัดแปลง 3. กลุ่มสมัยใหม่

การศึกษาวิธีการชาติพันธุ์วรรณา ด้วยการสัมภาษณ์ศิลปิน 71 คน พบว่า ระบบการให้ คุณค่าในงานศิลปะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มดั้งเดิม และกลุ่มประยุกต์รับหลักการทำงานศิลปะ บนความเชื่อพื้นฐานด้านคุณค่าที่สืบทอดมาตั้งแต่ดั้งเดิม และยังคงเชื่อในชาวอินเดียนแดงร่วมสมัยใน

วิศคอนจีน เป้าหมายเรื่องศิลปะของสองกลุ่มนี้มีความมั่นใจในคุณค่าศิลปะที่ดำเนินต่อไป และมั่นใจในความเป็นชุมชนอินเดียอันแดงของตน ส่วนกลุ่มสมัยใหม่ได้มีการประยุกต์คุณค่าของวัฒนธรรมเองไกล (Anglo Culture) ด้วยการทำให้มีคุณค่า มั่นคง ประสบความสำเร็จ และสูงส่งขึ้น เป้าหมายหลักของกลุ่มสมัยใหม่คือ การได้รับชื่อเสียงเฉพาะตน และผลประโยชน์ทางการเงิน ซึ่งเป้าหมายนี้เป็นเป้าหมายของความขัดแย้งโดยตรงกับศิลปินกลุ่มดั้งเดิมและกลุ่มประยุกต์

โดยสรุป จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยพบว่า วัฒนธรรมมีกระบวนการถ่ายทอด การเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งการเรียนรู้จะผ่านกระบวนการถ่ายทอดในกลุ่มเครือข่าย และ การปฏิสัมพันธ์ในชุมชน โดยมีองค์วัตถุ หรือกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสื่อในการถ่ายทอด ส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การคงแนวความคิดดั้งเดิม การปรับประยุกต์ภูมิปัญญาชุมชน กับวิทยาการภายนอกชุมชนสู่คนรุ่นใหม่ในชุมชนและสังคมภายนอก

ด้านการวิจัยคุณค่าศิลปกรรม ลิปคิส เจ ลินส์ อ่างโดย (Martin H. Birley, 1991 : 14) ทำการวิจัยเรื่อง “ การศึกษาชาติพันธุ์วรรณาที่สำคัญของคุณค่าสุนทรียภาพของชุมชน” มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและปรับปรุงความเข้าใจ ในคุณค่าสุนทรียภาพในชนบท ชุมชนอิตาลี ในโคลัมเบีย รัฐโอไฮโอ ในฐานะที่เป็นรากฐานของการพัฒนาการศึกษาทางวัฒนธรรม วิธีการวิจัยมุ่งมั่นความเป็นปัจจุบันของสังคมวิทยา ด้านศิลปะใช้ทฤษฎีขัดแย้ง โดยการวิจารณ์ผลงาน พื้นที่ในการวิจัยเป็นชุมชนอิตาลีที่มีความเก่าแก่ การเก็บข้อมูลใช้เทคนิคการมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จากกลุ่มผู้ใช้ข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะ จากการสุ่มตัวอย่าง 28 คน และยังรวมข้อมูลจากการสังเกตและการวิเคราะห์เอกสาร โดยมีปัญหาในการวิจัยดังนี้

1. คุณค่าสุนทรียะของชุมชนชาวอิตาลี ในโคลัมเบีย รัฐโอไฮโอ คืออะไร
2. ความเด่นชัดในการเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวอิตาลี มีกระบวนการเช่นไร

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชาวอิตาลี ให้ความสนใจในเรื่องทัศนศิลป์ทั้งในส่วนที่เป็นผลงานศิลปกรรม หรือการทำสวน คุณค่าทางสุนทรียภาพที่ครอบงำอยู่มีลักษณะเป็นงานช่าง ที่มีลักษณะเฉพาะในด้านทักษะ และการรับรู้ทางศิลปะที่ปรับให้เข้ากับปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญในการรับรู้ทางสุนทรียภาพของชาวอิตาลี ชุมชนมีลักษณะความเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม ด้วยการพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะ แสดงออกมาในรูปของสถาปัตยกรรม การจัดบริเวณ และศิลปะชุมชน รวมทั้งการสนใจความขัดแย้งของสังคมภายนอกที่อยู่เหนือบริเวณท้องถิ่น การพูดคุยเกี่ยวกับข้อขัดแย้งทางวัฒนธรรมสากล หรือการแบ่งสุนทรียภาพออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การยอมรับคุณค่าสุนทรียภาพที่สถาบันทางวิจิตรศิลป์ยกย่อง และ 2) การรักษาระบบคุณค่าสุนทรียภาพเฉพาะตนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานโลกศิลปะของตนเช่นเดิม จึงทำให้ชุมชนมีความเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม

อะบูซาบิบ อ่างโดย (M. H. Birley, (1995) วิจัยเรื่อง “ ศิลปะแอฟริกัน หน้า การสืบสวนทางสุนทรียภาพ ” กล่าวถึงศิลปะดั้งเดิมที่ใช้ในการก่อเกิดและพัฒนาศิลปะสมัยใหม่อิทธิพลของ

ศิลปะดั้งเดิม ยังคงเห็นเด่นชัดในการสร้างศิลปะร่วมสมัย ศิลปะแอฟริกันที่มีลักษณะเฉพาะมีอิทธิพลล้าลึกต่อศิลปะยุโรปสมัยใหม่ ดังนั้นการศึกษาการรวมกันของสุนทรียภาพระหว่างศิลปะยุโรปและแอฟริกา (Afro – European Aesthetic) จึงศึกษาด้านเทคนิควิธี ทฤษฎี และการศึกษาข้ามวัฒนธรรมด้วยการสอบสวนทางสุนทรียภาพ พบประเด็นสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ความเป็นของแท้ทางสุนทรียภาพของศิลปะดั้งเดิม
2. องค์ประกอบสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความคิดสร้างสรรค์ศิลปะแอฟริกัน
3. การอธิบายปฏิกิริยาของผู้นิยมสมัยใหม่ ต่อศิลปะแอฟริกัน
4. กรณีศึกษา ตัวอย่างการพัฒนาในงานศิลปะแอฟริกันสมัยใหม่

การวิจัยพบว่า ปฏิกิริยาต่อศิลปะดั้งเดิมขึ้นอยู่กับความจริงทางสุนทรียภาพ ของศิลปะแอฟริกันกล่าวคือ การรับรู้ กลวิธีและทฤษฎีความงามตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม ศิลปินผู้สร้างงานมีพื้นฐานทางสุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเฉพาะของงานศิลปะกับโครงสร้างสังคมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ศิลปินอาศัยอยู่ สุนทรียภาพที่แฝงอยู่และสังคมวัฒนธรรมได้พิสูจน์แล้วถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และความจริงทางสุนทรียภาพ สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่เชื่อมประสานกันอย่างเด่นชัดในการสร้างสรรค์งานศิลปะแอฟริกัน

คุณค่าศิลปกรรมที่แฝงในผลิตภัณฑ์ยังมีการวิจัยโดย kalviainen Mirja (1997 หน้าบทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง “ ผลิตภัณฑ์ที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยที่มีสุนทรียภาพ และงานศิลปะที่ประกอบด้วยวัสดุทางจิตวิญญาณ หน้า การนิยามของปี 1980 ของผลิตภัณฑ์ที่ดีทางด้านงานช่างแบบอาชีพในประเทศฟินแลนด์ ” เป้าหมายการวิจัยคือการนิยามและการพิสูจน์คุณค่าของงานช่างที่เป็นศิลปะ วิธีการวิจัยใช้แนวคิดพื้นฐานทั้งในด้านศิลปะ และแนวคิดของนักสังคมวิทยา Pierre Bourkieu การวิจัยใช้หลักพื้นฐานของการประเมินผลิตภัณฑ์ที่ดี ภายใต้การศึกษาปฏิสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงหลายมิติ

การวิจัย พบลักษณะ 3 ประการ ของงานช่างเชิงอาชีพ คือ

1. เป็นเรื่องของผลิตภัณฑ์ที่มุ่งประโยชน์ใช้สอย แต่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ
2. เป็นผลิตภัณฑ์ที่ให้จินตภาพได้
3. เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัสดุในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

นอกจากนี้การวิจัยยังสรุปว่า ผลิตภัณฑ์งานช่างที่ดีจะต้องได้รับความสนใจ จากสังคมด้วยมิใช่มีค่าทางสุนทรียะเท่านั้น แต่อยู่บนพื้นฐานของความคิดทางศีลธรรมและอุดมคติ การประเมินคุณค่างานศิลปะตั้งอยู่บนเงื่อนไขของสังคมไทย อันเป็นการตรวจสอบคุณค่าภายในของสิ่งที่มีคุณค่าสูงในอุดมคติ

เบเคอร์ เจ แองเจลา อ่างโคย (Martin H. Birley. 1991 : 12) วิจัยเรื่อง “ การรับรู้ของสร้างวัตถุศิลปะของชุมชนขยายในนิวยอร์กตะวันตก ” โดยการศึกษาวัฒนธรรมทางวัตถุที่เกี่ยวกับสังคมมานุษยวิทยา โดยสอบสวนสุนทรียภาพ การสร้างวัตถุและคุณค่า ของผู้ที่อาศัยอยู่ใ้

กลางชายฝั่งตะวันตกของนิวฟันแลนด์ ศึกษาด้วยกลวิธีชาติพันธุ์วรรณา คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และเอกสารภาพถ่าย จัดลำดับของวัตถุ และความเห็นของผู้ให้ข้อมูลจำนวน 63 คน ศึกษาองค์ประกอบความสัมพันธ์ของสิ่งดั้งเดิม อายุ เพศ การศึกษา ชั้นเรียน ภูมิประเทศ อากาศ และอิทธิพลแรงจูงใจมองไขทางวัตถุ ระบบการให้ความหมาย คุณค่า อคติทางวัฒนธรรม และรูปแบบของการผลิตจำลอง การจัดลำดับชั้นของวัตถุ การตอบสนองของระบบสังคม และโลกศิลปะที่มีวัตถุศิลปะแพร่กระจายอยู่ โดยการศึกษาในพื้นที่นิวฟันแลนด์ที่ยังมีสังคมชนบทธรรมเนียม มีความเข้มแข็งทางประวัติศาสตร์ เคารพต่อสังคมดั้งเดิม การสร้างวัตถุยังคงมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม คุณค่าทางสังคมแบบอนุรักษ์นิยมการร่วมมือและความต่อเนื่อง ซึ่งมีลักษณะขัดแย้งกับคุณค่าทางวิจิตรศิลป์ที่สร้างขึ้นใหม่

การวิจัยค้นพบ ความสำคัญของลักษณะเฉพาะของงานศิลปะภาพวาดในชนบทที่ไม่มีลักษณะทางวิชาการ แต่เป็นกิจกรรมทางประวัติศาสตร์ เป็นบันทึกปรากฏการณ์ที่สำคัญ และมีคุณค่าสูงตามแบบอย่างลัทธิเหมือนจริง (realism) ซึ่งสถาบัน ST.John Memorial University (MUN) กล่าวว่า เป็นมือสมัครเล่นที่มีคุณค่ายิ่งหรือที่เรียกว่าศิลปินวันหยุดที่มีความสามารถในฐานะที่เป็นศิลปินพื้นบ้าน (folk artist) ความยากในการนิยามการสร้างนิยามของศิลปินพื้นบ้านยังคงเป็นปัญหาแต่ MUN ได้ให้ข้อคิดว่าศิลปินพื้นบ้าน เป็นรูปแบบของความเชื่อ (naive styles) และชนกลุ่มน้อยที่รักอิสระยังคงต่อสู้กับชนชั้นสูง อคติทางวัฒนธรรม ระบบวัฒนธรรม หลากหลาย ความเป็นส่วนตัว ลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมและชาติ สังคมของสุนทรียศาสตร์ ระบบทางวิชาการ ศิลปะ และศิลปะศึกษาในระบบประชาธิปไตย

ข้อค้นพบยังกล่าวว่า ชนกลุ่มน้อยยังคงเป็นจริงที่ไม่ใช่เรื่องของทฤษฎี ศิลปะพื้นเป็นกระบวนการพัฒนาของศิลปะทั้งหมด แม้วิจิตรศิลป์จะเป็นศิลปะเมืองที่อยู่เหนือชั้นกว่าศิลปะพื้นบ้านแต่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าวิพากษ์ การศึกษาสุนทรียภาพจากวิถีชีวิตพื้นฐานจะมีคุณค่าความงามที่น่าสนใจยิ่งกว่า

โดยสรุปจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรม พบว่า คุณค่าศิลปกรรม มีความเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ในสาขาปรัชญา สุนทรียศาสตร์ จริยศาสตร์ สังคมวิทยาชุมชน วัฒนธรรม ท้องถิ่นซึ่งให้ความสำคัญกับการประเมินคุณค่าศิลปกรรมว่า ไม่ควรพิจารณาคุณค่าศิลปกรรมเพียงเฉพาะผลงานศิลปกรรมตามทฤษฎีทางศิลปกรรมเท่านั้น หากควรใช้หลักการทางสังคมวิทยา ที่ประกอบด้วยบริบทของวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ค่านิยม สภาพแวดล้อม เป็นเครื่องมือกำหนดคุณค่างานศิลปกรรมด้วย